

Tudi partnerske zveze, spolnost in še zlasti starševstvo hendikepiranih so pogosto prežeti s predsodki in miti, ki se jim v poglavju z naslovom *Hendikepirani starši* posveti Mojca Urek. Čeprav je v družbi moč zaznati določene spremembe v družbenih percepcijah in pa v dosegljivosti družbenih vlog z določeno veljavo hendikepiranim, nam avtorica skladno z rdečo nitjo knjige predstavi številne mite, ki še zmeraj prežemajo njihovo življenje in se vežejo na omenjene sfere življenja. Tako se hendikepiranih navadno ne dojema kot seksualna bitja, soočajo pa se tudi z izrazito negativnimi stališči do njihovega potencialnega starševstva. Kot protiutež avtorica izpostavi pozitivne vidike odraščanja v družinah s hendikepiranimi starši, kot je npr. sprejemanje hendikepa kot nekaj samoumevnega in posledično zmanjševanje tovrstnih predsodkov.

S stereotipi prežeta in pogosto prikrita tema o temučnejši plati življenja v družinah je tudi *nasilje v družinah*, ki ga predstavi Mateja Sedmak v sedmem poglavju. Avtorica oriše spremembe na področju družbene aktualizacije nasilja v družinah od 80. let prejšnjega stoletja, ko so zlasti nevladne organizacije v Sloveniji začele opozarjati na to problematiko. V osrednjem delu so predstavljeni rezultati obsežne empirične raziskave, izvedene na temo nasilja v družinah, ki prikazujejo razsežnost nasilja v družinah v Sloveniji, odzive nanj in ozaveščenost javnosti nasploh. V prispevku avtorica izpostavi tudi potrebo po zakonodajnih spremembah na področju nasilja v zasebni sferi.

V zadnjem poglavju Mateja Sedmak predstavi še eno manj raziskano družinsko stvarnost, in sicer življenje v etnično mešanih družinah, v katerih so znotrajdružinska dinamika ter kulturna, jezikovna in religiozna raznolikost bile in so še (tudi pod vplivom jugoslovanske ideologije medetnične strpnosti) raziskovalno prezrte in neproblematizirane. Prispevek prinaša zanimive empirične podatke o etnično mešanih družinah, zlasti na področju slovenske Istre, pa tudi vpogled v življenje in dileme tistih, ki živijo v tovrstnih partnerstvih, kot tudi otrok, ki se že zgodaj spoprimejo z identitetnimi vprašanji in etničnim samoopredeljevanjem. Avtorica posebej izpostavi potrebo po bolj poglobljenem preučevanju tovrstnih partnerstev in družin v globalizacijskih razmerah naraščajočih migracij in mobilnosti nasploh.

Predstavljena monografija, ki prikaže raznovrstnost družinskih oblik in načinov življenja, je prva, ki celovito predstavlja aktualne družinske trende v Sloveniji, podkrepjene z rezultati empiričnih študij, in, kar ni nepomembno, obenem relativizira samoumevno pojmovanje zasebnosti, družin in družbenih vlog ter izpostavlja manj vidno v družinskem življenju. Kot taka bo, kar je nakazano že v samem uvodu knjige, zagotovo zanimiva za vse tiste, ki se raziskovalno ukvarjajo z družinami, za študente in študentke družboslovnih usmeritev, pa tudi za socialne delavce in delavke ter vse zaposlene v skrbstvenih poklicih, in nenazadnje tudi za širšo zainteresirano javnost.

Mitja Durnik

Ksenija Šabec: Homo europeus – Nacionalni stereotipi in kulturna identiteta Evrope. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, zbirka Kult, 2006.
302 strani (ISBN 10 961-235-260-7), 20 evrov

Pričujoča razprava načenja problem velikokrat poenostavljeno definirane binarne konstrukcije in pojmovanja tega, da smo »mi« boljši od »onih«, ki so »nebodigatreba« neke delujoče skupnosti. Avtorica poskuša povezati pojma stereotip in predsodek z nacionalnimi identitetami, ki pa v zadnjih letih intenzivno prehajajo na evropsko raven in na njej iščejo mesto zaznave. Ob tem

se postavlja vprašanje, kaj je seštevek teh nacionalnih identitet in ali smo res blizu oblikovanja nekega skupnega zavedanja evropskosti, ob tem pa gre lahko razmišljanje v smeri tega, ali je skupna evropska identiteta resnična *raison d'être* delovanja in kulminacije idej ter »ideološka podstat« neke prihodnje nadržave.

Ugotovitve gredo v prid tezi, da so nacionalne identitete še vedno prevladujoča oblika kolektivnih identifikacij v primerjavi z nadnacionalnimi in da je konstrukcija evropske kulturne identitete zaenkrat predvsem projekt družbenih, političnih in ekonomskih elit, ki pri tem projektu premalo upoštevajo participacijsko abstinenco državljanov in razloge zanjo.

Avtorica se spogleduje z definicijo, da so predsodki zelo subtilne in trdovratne mikroideologije sveta, v katerem ideologija deluje »prikrito in zvijačno«. Za razliko od makroideologij (mitologij, religij, politik) predsodki niso vezani na državne institucije, temveč na vsakdanji svet, na vsakdanjo življenjsko »realnost«. Lahko bi celo pritrdili dejstvu, da so predsodki individualne in kolektivne omejitve pri percepciji »nekega drugega«, nekega individuuma z »druge strani«, ki za nas pomeni neko selekcijsko nevarnost, neko iracionalno tvorbo, ki v percepciji »drugega« zamejuje individuum ali kolektiv. Mikroideologije so nekakšne neformalne institucije, katerih namen je prevajanje nekaterih oblik diskriminacije, dominance ter podrejenosti in sovražnosti med »družbenimi kolektivi«.

Avtorica se pri svojem raziskovanju omenjenega fenomena naslanja na opredelitev, ki razume in definira stereotipe kot vrednotne reprezentacije družbenih pojavov in ljudi, ki predstavljajo oblike sodb z negativnimi ali pozitivnimi konotacijami in z bolj ali manj močnimi prepričevalnimi elementi. Stereotipi ob tem navadno niso plod iracionalizmov individuuma, temveč konstrukt ali koncept družbe ali okolja, del družbene – kolektivne tradicije. Stereotipiziranje deluje kot poskus zanikanja fleksibilnega mišljenja, da bi se s tem ohranile strukture moči, ki jih običajno vzdržuje. Kot se strinja avtorica, stereotipi skušajo izničiti napetost med različnimi možnostmi in alternativami.

Kako opredeliti družbeni kontekst, v katerem je lahko vsakdo enkrat »drugi«? Razlike v spolu in spolnih usmeritvah, rasni in etnični pripadnosti, religiji in družbenem statusu sprožajo najmočnejše predsodke in stereotipe med ljudmi. Obenem pa so to prav tiste oblike pripadnosti, katerim je kljub številnim protestnim gibanjem uspelo ohraniti t. i. »ideološki model človeka« v sodobnih evropskih družbah. *Zdrav heteroseksualni moški, belec, pripadnik zahodne urbane kulture in liberalnega krščanstva ter srednjega ali višjega družbenega razreda še vedno ostaja norma, v skladu s katero nastaja največ predsodkov in stereotipov.*

Nacionalizme lahko definiramo kot posledico »kvadraturnih iracionalizmov« – iracionalno in zamejeno stereotipiziranje v okvirih binarne percepcije delujočega sveta. Čeprav se zdi, da je nacionalizem nujno povezan z nacionalno državo, po mnenju avtorice to ne drži. Nacionalizem lahko obstaja brez nacionalne države, kar dokazujejo številni primeri (Baski, Kurdi). Nacionalizem pa ne more obstajati vsaj brez ideje o nacionalni državi oziroma določenem nacionalnem teritoriju in brez navezave na etničnost. Binarna delitev na »mi« in »vi« je zelo jasna in očitna prav pri nacionalizmih – gre za diskrepanco med skupino, ki ji posameznik pripada, in skupino, ki ji želi pripadati. Težnja po binarnih delitvah družbenega prostora je eden pokazateljev naraščanja družbene moči predsodkov in stereotipov ter njihovega uveljavljanja v širšem okolju. Ob tem avtorica posreduje »zahtevo«, da bi bilo večjo pozornost treba nameniti t. i. vsakdanjemu nacionalizmu, s katerim se reproducira nacionalna identiteta in ki predstavlja integrativni del strukture evropskih kapitalističnih držav.

Vsakdanje šale in hudomušna pripovedovanja o lastnostih nekega naroda se morda zdijo le »površinska percepcija in hudomušna definicija« nekega subjekta, ki nam ni najbolj pri srcu. Vendar so se te stereotipizacije gradile skozi zgodovino in lahko služijo kot »model« prepoznavne in zaznave, obenem pa je »iracionalno« še vedno močno navzoča določnica. Tako so npr. Irci velikokrat definirani kot dobri pivci, grobi ljudje in odlični pesniki. Obenem pa so zaradi svoje rigidne katoliške vzgoje in restriktivnega cerkvenega izročila večkrat predstavljeni kot spolni

zavrteži s pridihom spolne neizkušeniosti. Anglosaksonske stereotipe dopolnjujejo angleške tipizacije Škotov v 18. stoletju. V angleških očeh je obveljal rek, da Škoti ne potrebujejo deset božjih zapovedi, temveč le osem, saj nimajo »po čem hlepiti niti česa ukrasti«. Že kar obrabljene stereotip pa se nanaša na njihovo domnevno skopost in konzumiranje velikih količin viskija. Tudi o Angležih najdemo veliko stereotipskih predstav. Morda gre v tem kontekstu omeniti le njihov tradicionalni evroskepticizem, ki jih ohranja kot posebno »pleme« v evropski družini narodov. »Ko gre Evropa po desni, grejo Angleži po levi,« bi lahko rekli nekateri. Nekateri pa pri njih vidijo tudi nekatere pozitivne stereotipe, med katere vsekakor spadata poseben smisel in dojemljivost za norčevanje iz lastne kulture in zgodovine.

Angleži pa so v zgodovini kot »velike umazance« dojemali Francoze (predvsem v 17. in 18. stoletju), ko je bilo umivanje in kopanje na francoskem dvoru izredno redko, ob tem pa naj bi slabilo tudi človekovo telo. Tako se še danes uporablja izraz *French Bath* kot prisposoda uporabe velike količine parfumov namesto umivanja. Stereotipi o Nemcih pogosto vsebujejo predstavo o njihovi konservativnosti, konformizmu, soglasnosti in previdnosti. Poleg tega so Nemci v očeh drugih prislovično disciplinirani in redoljubni. Nordijci veljajo za nekakšno odmaknjeno kulturo s hladnim pridihom. Posebej gre izpostaviti Norvežane, ki so veliko bolj kot državi zavezani lokalnim skupnostim. Ob tem naj bi bili izmed vseh Skandinavcev najbolj trmasti. Švedom na drugi strani mnogi pripisujejo čemernost in nejevoljnost, Fincem redkobesednost, Dancem pa lahkomišelnost. Ali kot je vsoto omenjenih lastnosti povzel ameriški pisatelj Stuart Miller: »*Ne veseli, toda optimistični, z intelektualnim razpoloženjem o prihodnosti, ki naj bi bila dobra in obetavna.*«

Kaj pa Rusi? Po mnenju avtorice v mednarodnem političnem diskurzu še vedno velja, da je edino predvidljivo dejstvo v njihovem življenju, da ni nič predvidljivo. Ob tem Rusi veljajo za dobrosrčen, herojski narod, ki je včasih samodestruktiven in vase zaprt, ob tem pa vodka velikokrat poganja njihov življenjski vsakdan. Že obrabljena fraza, da so Rusi sovražniki zahoda, pa je bila determinirana že v obdobju hladne vojne.

Ali so Balkanci v resnici »barbarogenijske« kulture? Sodobni zahodnoevropski pogled uporablja dva »gospodarska odnosa do balkanske stigme«: »pokroviteljski moderni eksotizem«, ki v Balkanu definira in opredeljuje posamezne države kot subjekte »istosti«, prvinskosti, ugodja in slikovitosti. Gre za nekakšen kulturni nadomestek za strast, ki je v anemijo ujetemu Zahodu primanjkuje. »Romantični kapitalizem« pa je nekakšno utelešenje odpora do kapitalistične krutosti Zahoda in njegove potrošniške mentalitete. Opredelitev Balkana je po »jugoslovanskih« vojnah še dodatno »obremenila« pogled z zahodne strani. K. Šabec pri tem opozarja, da je med jugoslovanskimi vojnami prišlo do pojava velike količine literature na variacijo teme balkanskih etničnih identitet in mentalitet, nasilje je glede na nekatere opredelitve »prirojeno« v genih in krvi balkanskih bratov. Omenjeni pojav je nakazoval, tako avtorica, nekakšen prehod iz strokovnih in parastrokovnih razprav v stereotipne ideološke diskurze.

Nadalje avtorica spoznava, da je poskus idealno-tipskega definiranja kulturne, etnične in nacionalne identitete obsojen le na delni uspeh. Prepletenost kulturnega, nacionalnega in etničnega je vseobsegajoča in ob tem o njih ni mogoče govoriti brez »vzvratne navezanosti«. Iz kulturne identitete se napajajo vse druge: od etnične, nacionalne, religiozne do poklicne, spolne in osebnostne. Tako tudi kultura obstaja le, ko ima možnost svojo vitalnost obnavljati iz vira že omenjenih identitet, pogojno rečeno, partikularnejših identifikacij. Zdi se, tako avtorica, da se identitete vedno znova obračajo k svojemu izvoru v preteklosti, s katerim so bile nenehno usklajene, svoje vire jezika in kulture stalno re-definirajo oziroma vedno znova preverjajo v procesu nastajanja. Identitete so oblikovanje znotraj diskurza, obenem pa nastajajo v specifičnih ali posebnih institucionalnih okoljih v posebnih diskurzivnih praksah ter z določenimi strategijami. Pojavljajo se kot nekakšne »igre specifičnih oblik moči«, zaradi tega so bolj posledica razlik in izključevanj kot pa znamenje identičnih, naravno konstruiranih skupnosti.

Spoznanje, ki ga bralcu ponudi avtorica, gre tudi v smeri, da je konstrukcija evropske kulturne identitete, kakršno si je zamislila Evropska unija, v času globalizacijskih procesov nedvomno legitimen in celo dobrodošel način za poskus vzpostavitve tesnejših povezav med članicami Evropske unije. Tesnejše povezave v smislu večje identifikacije z Evropo naj bi sledile predhodnim političnim in ekonomskim integracijam. Različni koncepti evropskih integracijskih procesov in demokratični primanjkljaj Evropske unije ohranjajo evropsko kulturno identiteto na ravni posameznih nacionalnih kultur, prezentacija nacionalnih identitet pa poteka predvsem na osnovi zgodovinsko izoblikovanih stereotipov. Ob tem gre poudariti, da so kulturne identitete nacionalnih držav še vedno prevladujoča oblika kolektivnih identifikacij. Konstrukcija evropske identitete, če naj ostane zvesta modelu vzpostavljanja identifikacij z nacionalno državo, mora izhajati iz lastnega kulturnega spomina, slednji pa je predmet nenehnih izumov, selekcij in amnezij.

Avtorica razpravo zaključuje z vprašanjem, ali se je mogoče izogniti stereotipnim zaznavam. Slednji namreč predstavljajo integrativni družbeni element s tem, da posamezniki ponotranjijo neke predstave, norme in vzorce, ki determinirajo in oblikujejo neko skupnost. Stereotipi so kot braniki meja te skupnosti in obenem služijo pojasnjevanju, opravičevanju in racionaliziranju vedenj, mnenj ali odločitev skupnosti, čeprav pojem iracionalno preveva strukturo te delujoče skupnosti. Stereotipi so del širšega družbenega delovanja in mrežnih odnosov, obenem pa se seštevajo kot vsota posameznih kognitivnih zaznav individuuumov. Ta vsota ni linijska, temveč se vektorsko »širi« v več smeri.

Roman Vodeb

Simona Kustec Lipicer: Poseganje države v civilno družbo – javnopolitična perspektiva. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Znanstvena knjižnica, 2006.
232 strani (ISBN 961-232-242-9), 19 evrov

Tisti, ki smo se že pred leti tako ali drugače ukvarjali s konceptom države in civilne sfere, se nismo mogli opirati na zgledno slovensko literaturo. Potem pa smo na knjižnih policah uzrli knjigo z zgovornim naslovom *Poseganje države v civilno sfero* avtorice Simone Kustec Lipicer. Že samo kazalo in uvod sta veliko obetala – skeptični bralci, ki se dandanes otepajo zateženih metapolitoloških knjig, so si lahko oddahnili. Avtorica se na skoraj 200 straneh na dokaj poljuden način razpiše o državi in civilni sferi. Pri tem se sklicuje na neverjetno veliko avtorjev, predvsem tujih. Bralci – ciljna skupina bralcev so verjetno predvsem študenti – bodo po prebrani knjigi zdravorazumsko zapopadli bistvo državnega poseganja v civilno sfero in njenega reguliranja. Zaželeno pa bi bilo, da bi določena dejstva iz te knjige razumeli tudi politiki – predvsem tisti, ki sedijo v raznih občinskih in mestnih svetih. Resni politiki – v mislih imamo predvsem župane in podžupane (vključno z njihovim strokovnim timom strokovnjakov oz. svetovalcev) – pa bi morali znanja iz te knjige vtakati v korpus svoje politološke vednosti. V skupino potencialnih bralcev moramo uvrstiti še vse tiste državne in civilne ideologe različnih kulturnih praks, ki snujejo to ali ono nacionalno politiko – npr. kulturno (v ožjem pomenu besede) ali športno. Ker knjiga ne spada med t. i. težka branja, je to povsem mogoče oziroma – naš nasvet: kdorkoli se ponuja in aktivno udejstvuje kot ideolog nekega gibanja – bodisi na državni ali lokalni ravni – naj skuša prebrati in razumeti, kar nam je Simona Kustec Lipicer ponudila v svoji knjigi *Poseganje države v civilno sfero*.